

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**доктора наук з державного управління Шестаковської Тетяни Леонідівни на
дисертаційну роботу Калантаєвської Ольги Олександрівни
на тему «Формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної
галузі України»,**

**подану на здобуття наукового ступеня
доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка**

*Актуальність обраної теми дисертаційної роботи і її зв'язок з
науковими програмами, планами, темами*

В умовах поширення кризових процесів у соціально-економічній системі України та невизначеності середовища господарювання аграрна галузь вимагає поживлення інвестиційних процесів для збереження й зростання обсягів виробництва, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках і, в остаточному підсумку, забезпечення населення якісними, безпечними і доступними продуктами харчування у достатній кількості, що є запорукою продовольчої безпеки та стабілізації ситуації у суспільстві. Функціонування сільськогосподарського виробництва та його сталого економічного розвитку є одним із прямих об'єктів державного регулювання національної економіки. А тому існує ціла низка проблем щодо організації та методики забезпечення ефективного державного регулювання сталого економічного розвитку аграрної галузі України, яке потребує подальших досліджень та наукових розробок, за допомогою використання економіко-математичного моделювання і прогнозування.

Враховуючи, що на теперішній час питання формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі України не є повністю вирішеним, тему дисертаційної роботи Калантаєвської О.О. слід визнати актуальною, а проведене дисертантом дослідження – своєчасним.

Дисертаційна робота за тематичним спрямуванням відповідає науковому напрямку науково-дослідної роботи Національного університету «Чернігівська політехніка» – «Оцінювання та прогнозування інноваційних можливостей розвитку регіональної системи» (ДР № 0112U005799), в межах якої авторкою запропоновано напрями удосконалення стратегічного управління сталим економічним розвитком аграрної галузі України; «Формування новітніх принципів децентралізації системи управління державою» (ДР № 0114U004425), де особисто дисертанткою запропоновано структуру алгоритму формування та реалізації стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі в умовах децентралізації.

***Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій,
їх достовірність***

Наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться в дисертаційній роботі Калантаєвської О.О., достатньою мірою обґрунтовані, логічні та достовірні. В методичному плані дослідження проведено правильно. Поставлена в роботі мета – наукове обґрунтування теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій, спрямованих на формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі України – здобувачем досягнута, а задекларовані завдання – виконано. Цьому сприяв правильний вибір предмету та об'єкту дослідження, використання великого обсягу бібліографічних джерел, значного масиву статистичної інформації, їх якісне застосування і критичний аналіз з конкретними висновками та пропозиціями.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дисертаційної роботи Калантаєвської О.О. обумовлений також застосуванням в якості методологічної бази виконаного дослідження положень діалектичного методу пізнання економічних явищ і процесів та системний підхід до розкриття поняття сталого економічного розвитку аграрної галузі і методики його застосування. Окрім того, цьому сприяло плідне використання здобувачем сучасних методів проведення наукових досліджень, а саме: методи абстрагування, узагальнення, індукції,

дедукції, аналізу, синтезу – при формуванні теоретичних засад формування та реалізація стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі; історичний метод – при з'ясуванні еволюційних домінант розвитку теорії сталості; метод багатомірної логіки – при формуванні концептуального підходу до розгляду моделі формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі; процесний підхід – при структуризації складових стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі; графічний метод – при визначенні сучасного стану розвитку аграрної галузі; метод ієрархій – при побудові алгоритмів; метод ланцюгових підстановок – при оцінюванні впливу факторів на розвиток аграрної галузі; ціннісно-орієнтований, програмно-цільовий методи та метод ситуаційного аналізу – при висвітленні концептуальних засад формування системи реалізації стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі; метод статистичного аналізу – при оцінюванні сучасного стану та ефективності стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі.

Вивчення змісту дисертаційної роботи Калантаєвської О.О. засвідчує комплексний підхід до виконаного здобувачем дослідження. Дисертаційна робота є добре структурованою, зміст викладеного матеріалу є послідовним та підпорядкованим меті дослідження.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні засади формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі» розкрито понятійно-категоріальний апарат дослідження стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі; обґрунтовано особливості побудови моделі процесу розробки та прийняття стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі; узагальнено фактори впливу на стратегію сталого економічного розвитку аграрної галузі (стор. 24 - 90).

У другому розділі дисертаційної роботи «Стратегічний аналіз сталого економічного розвитку аграрної галузі України» здійснено дослідження сучасного стану розвитку та особливості економічного розвитку аграрної галузі України; розроблено пропозиції щодо оцінки сталого економічного розвитку аграрної галузі України (стор. 91-144).

У третьому розділі дисертаційної роботи «Реалізація стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі України» обґрунтовано теоретико-концептуальний підхід до формування та реалізації стратегії сталого розвитку аграрної галузі України в умовах децентралізації; визначено організаційний конструкт стратегічного плану сталого економічного розвитку аграрної галузі; представлено стратегічні орієнтири державної політики у сфері забезпечення сталого економічного розвитку аграрної галузі України (стор. 150-215).

Висновки до дисертаційної роботи у повній мірі узагальнюють отримані автором найбільш значущі наукові результати проведеного дослідження.

Наукова новизна результатів дослідження

До найважливіших результатів даного наукового дослідження можуть бути віднесені:

- методичний підхід до оцінки сталого економічного розвитку аграрної галузі України, який, на відміну від наявних, передбачає використання інструментарію таксономічного аналізу його взаємопов'язаних складових (економічну, соціальну, екологічну, інноваційно-інвестиційну та підсистему сталого розвитку зовнішньоекономічної складової);

- науково-концептуальні засади побудови моделі процесу розробки та прийняття стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі, що, на відміну від існуючих, включає актуальні перспективи щодо економічного розвитку аграрної галузі, виважене науково-технічне забезпечення процесу функціонування й раціонального використання природних обмежених ресурсів аграрної галузі та її специфічні еколого-економічні особливості щодо функціонування;

- систематизація кризоутворювальних факторів, які впливають на формування та реалізацію стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі, до яких належать: внутрішні (природно-кліматичні, фінансово-економічні та організаційно-управлінські та зовнішні (кон'юнктурні та соціально-кадрові);

- науково-практичні концепти формування та реалізації стратегії сталого розвитку аграрної галузі України в умовах децентралізації, яка, на відміну від

існуючих, ґрунтується на результатах аналізу інтегрального показника сталого розвитку аграрної галузі у регіональному вимірі та дозволяє ідентифікувати раціональні стратегічні орієнтири сталого розвитку аграрної галузі, структуру складових механізму їх реалізації, що сприяє комплексному обґрунтуванню принципів, функцій, завдань, які забезпечують реалізацію тактичних і стратегічних напрямів соціально-економічного й екологічного розвитку аграрної галузі та національної економіки;

- стратегічні орієнтири державної політики у сфері забезпечення сталого економічного розвитку аграрної галузі України, які формуються суспільством, суб'єктами господарювання, органами влади і включають обґрунтування змін (розвиток потенціалу аграрної галузі та аграрного бізнесу; створення умов для підвищення конкурентоспроможності суб'єктів аграрної галузі України на міжнародних ринках; підвищення науково-технологічного рівня аграрної галузі за рахунок розвитку селекції і генетики; нарощування обсягів інвестицій в агропромисловому комплексі; цифрова трансформація аграрного сектору; реформування ринку земель сільськогосподарського призначення; ефективна екологічна політика та управління природними ресурсами);

- обґрунтування стратегічного плану сталого економічного розвитку аграрної галузі у загальнодержавному й локальному вимірі, який потребує дотримання сукупності принципів (цілеспрямованості, комплексності, змінності, адаптивності, ефективності, мінімізації ризику, балансу інтересів, легітимності) та орієнтований на: розвиток потенціалу аграрної галузі та аграрного бізнесу; створення умов для підвищення конкурентоспроможності суб'єктів аграрної галузі України на міжнародних ринках; підвищення науково-технологічного рівня аграрної галузі за рахунок розвитку селекції і генетики; нарощування обсягів інвестицій; нарощування експорту сільськогосподарської сировини і продовольства та забезпечення продовольчої безпеки країни; цифрову трансформацію аграрного сектору, яка корелює з національною метою щодо прискорення впровадження цифрових технологій в економіці та соціальній сфері; реформування ринку земель сільськогосподарського призначення.

Перелічені результати дисертаційної роботи характеризуються високим рівнем наукової новизни.

Дисертаційна робота Калантаєвської О.О. відповідає «Положенню про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі та докторантурі» Національного університету «Чернігівська політехніка» та Кодексу академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська Політехніка»

Значущість результатів дослідження для науки і практики

Теоретична значимість наукових результатів дисертаційної роботи Калантаєвської О.О. полягає у тому, що вони надають можливість краще зрозуміти складні закономірності, які лежать в основі сталого економічного розвитку аграрної галузі України в посткризовий період, на підставі розроблених дисертантом підходів до оцінювання критеріїв ефективності розвитку інвестиційного потенціалу.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у тому, що застосування на практиці запропонованих автором рекомендацій дозволить забезпечити державне регулювання сталого економічного розвитку аграрної галузі України в сучасних умовах шляхом використання розробки стратегічних передумов ефективності його проведення. Результати дослідження направлені на підвищення ефективності сталого економічного розвитку аграрної галузі України за рахунок використання моделі прогнозування, а також для застосування при розробці нормативних документів з регуляторної політики держави у сфері регулювання аграрної галузі.

Основні положення, висновки та рекомендації дослідження були використані у роботі: Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України (довідка № 42/03-54 від 28.01.2020 р.) при розробці законопроектів у сфері розвитку аграрної галузі України; Бучанською міською радою – рекомендації щодо розробки стратегії сталого економічного розвитку аграрної

галузі (довідка № 958 від 13.10.2021 р.); ТОВ «ЦВІТ+» (довідка № 21-05 від 21.05.2021 р.) при визначенні стратегічних альтернатив використання коштів на планування проєктів інноваційного розвитку аграрної галузі; ТОВ «ЗГОДА ЛАНО» (довідка №11/01 від 11.01.2021 р.) при ідентифікації можливостей нарощення ефективності аграрного виробництва з позиції вирішення соціальних завдань та захисту навколишнього середовища.

Окремі теоретичні та науково-методичні положення дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес Національного університету «Чернігівська політехніка» при викладанні дисциплін «Національна економіка» та «Макроекономіка».

Повнота відображення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором дисертацій працях

Результати, отримані в процесі дослідження, знайшли відображення у 13 наукових працях, з яких: 4 статті у наукових фахових виданнях, 1 стаття у наукометричній базі Web of Science, 1 зарубіжна публікація, 7 тез у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 5,2 друк. арк. З них відповідають вимогам п. 11 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 р. № 167 – 6 публікацій.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Поряд із одержаними у дисертації науковими здобутками і розробленими й обґрунтованими Калантаєвською О.О. теоретичними та методичними засадами забезпечення сталого розвитку аграрної галузі, опонент вважає за доцільне звернути увагу наукової спільноти на дискусійні аспекти роботи та недоліки, що стосуються теоретичних і науково-прикладних положень дисертації, які мають бути предметом дискусії на захисті та потребують додаткової аргументації автора.

1. Не зовсім розкритим в аналітичній частині роботи з позицій дослідження сучасного стану забезпечення сталого розвитку аграрної галузі в Україні є аналіз

саме складових (економічну, соціальну, екологічну, інноваційно-інвестиційну та підсистему сталого розвитку зовнішньоекономічної складової) (п.п.2.2-2.3), які на теоретичному рівні визначені автором та регламентовані у пункті новизни. Автору бажано було б висвітлити аналіз сучасних тенденцій інноваційно-інвестиційного забезпечення діяльності суб'єктів аграрної галузі в Україні.

2. Дискусійним залишається питання системного аналізу кризоутворювальних факторів, які впливають на формування та реалізацію стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі. На мою думку недостатньо обґрунтовані та потребують розширення показники державної підтримки розвитку аграрної галузі в Україні та їх оцінка. Аналіз динаміки рівнів державної підтримки та опис функцій органів управління інвестиційним потенціалом сільського господарства у дисертаційній роботі бажано розглянути глибше.

3. Необхідно підтвердити, що представлені автором пропозиції щодо побудови моделі процесу розробки та прийняття стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі, що, на відміну від існуючих, включає актуальні перспективи щодо економічного розвитку аграрної галузі, виважене науково-технічне забезпечення процесу функціонування й раціонального використання природних обмежених ресурсів аграрної галузі та її специфічні еколого-економічні особливості щодо функціонування. Однак, на наш погляд, потребує додаткової конкретизації вагомість впливу авторського інструментарію, інкорпорованого до вказаного типу моделі, задля забезпечення результативності використання її у стратегічному управлінні розвитком аграрної галузі.

4. Недостатньо обґрунтовані та потребують розширення запропоновані автором методичні підходи до оцінки сталого економічного розвитку аграрної галузі України, який передбачає використання інструментарію таксономічного аналізу його взаємопов'язаних складових, що дозволило ідентифікувати напрями формування ефективної стратегії у майбутньому через призму вирішення проблем продовольчої безпеки та продовольчої незалежності держави, нарощування частки експорту аграрної продукції, удосконалення системи економічних,

соціальних та земельних відносин, ефективного розвитку інфраструктурної складової аграрної галузі тощо, оскільки основні елементи представленого методичного підходу у дисертаційній роботі розглянуті не достатньо. Особливо цікавлять погляди автора щодо складових системи показників оцінки розвитку аграрної галузі України.

5. Дисертаційна робота істотно виграла б за наявності у ній механізму реалізації стратегії сталого розвитку аграрної галузі України в умовах децентралізації, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на результатах аналізу інтегрального показника сталого розвитку аграрної галузі у регіональному вимірі та дозволяє ідентифікувати раціональні стратегічні орієнтири сталого розвитку аграрної галузі, структуру складових механізму їх реалізації, що сприяє комплексному обґрунтуванню принципів, функцій, завдань, які забезпечують реалізацію тактичних і стратегічних напрямів соціально-економічного й екологічного розвитку аграрної галузі та національної економіки. У першому розділі варто було б розглянути зарубіжний досвід сталого розвитку аграрної галузі, конкретизувати їх слабкі та сильні сторони, а потім запропонувати, у третьому розділі, можливі варіанти застосування їх у аграрній галузі України.

Вказані дискусійні положення та побажання відображають власну наукову позицію опонента і не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

Дисертаційна робота Калантаєвської О.О. відповідає «Положенню про підготовку здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук в аспірантурі та докторантурі» Національного університету «Чернігівська політехніка» та Кодексу академічної доброчесності Національного університету «Чернігівська політехніка»

Загальний висновок

Дисертація Калантаєвської Ольги Олександрівни на тему «Формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі України» є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних питань, пов'язаних

із удосконалення політики держави у напрямку сталого економічного розвитку аграрної галузі України.

Представлені в дисертації наукові положення, висновки, рекомендації і пропозиції в комплексі поглиблюють теоретичні засади та практичні аспекти прийняття ефективних рішень з питань державного регулювання сталого економічного розвитку аграрної галузі України. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані теоретичні й практичні результати, що в сукупності сприяють підвищенню ефективності функціонування як державної політики в цілому, так і окремих її складових.

Зважаючи на зазначене, вважаю, що дисертаційна робота «Формування стратегії сталого економічного розвитку аграрної галузі України», за науковим рівнем досліджень, їх актуальністю, науковою новизною відповідає чинним вимогам п. 9, 10, 11, 12 Постанови Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р. «Тимчасовий порядок присудження ступеня доктора філософії» зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 979 від 21.10.2020 та № 608 від 09.06.2021», а її автор Калантаєвська Ольга Олександрівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Офіційний опонент:

ректор Чернігівського інституту
інформації, бізнесу і права
Міжнародного науково-технічного
університету імені академіка Юрія Бугая
доктор наук з державного управління

Т.Л. Шестаковська